

[B] **DE MAN MET DE WITTE ZAKDOEK
VOOR HET GEZICHT.
ALEID TRUIJENS SCHRIJFT UITVOERIGE
BIOGRAFIE VAN F.B. HOTZ**

In het voorjaar van 1976 verscheen bij De Arbeiderspers *Dood weermiddel*, een forse bundel verhalen van een zekere F.B. Hotz, een naam waarvan zo goed als niemand ooit had gehoord. De literaire kwaliteit van de teksten, deels historisch van aard, deels autobiografisch (die indruk maakten zij tenminste), was zo hoog dat enkele critici veronderstelden dat Hotz een pseudoniem was van een bekende auteur die voor deze bundel een andere naam had aangenomen. Maar volgens de flaptekst had de schrijver in kwestie jarenlang geopereerd als musicus en zich in afzondering voorbereid op zijn schrijverschap: zijn eigenlijke debuut was het verhaal 'De tramrace', dat in januari 1975 in *Maatstaf* was gepubliceerd.

Het lag voor de hand dat Hotz (Frits voor intimi), die op 1 februari 1922 in Leiden was geboren en nu in één huis met zijn vier jaar oudere zuster Atie in een stille straat in Oegstgeest woonde, verzoeken kreeg voor een interview, met name over de autobiografische verhalen. Hotz voelde heel weinig voor zulke gesprekken. Hij geneerde zich voor het feit dat hij met zijn steeds slechter wordende ogen een eventuele bezoeker niet kon aankijken, maar hij was ook bang om over privé zaken, die hij in zijn verhalen vaak op verholde wijze had aangestipt, zijn mond voorbij te praten. Symbolisch voor zijn ambivalente houding in dezen is wat zijn goede vriend Maarten 't Hart in zijn boekje *De man met het glas* (Leiden, 2003) vertelt: "Toen ik hem pas kende, hield hij altijd als ik hem bezocht in Oegstgeest, een grote, witte zakdoek voor zijn gezicht." Had hij toegestemd in een aangevraagd gesprek, dan wilde hij dat alleen schriftelijk voeren. Aan dat standpunt, dat hij later wel verzachtte, hebben wij trouwens de twee beste interviews met Hotz te danken: die van Maarten 't Hart en Anton Korteweg over de thematiek van *Dood weermiddel* en de tweede bundel *Ernstvuurwerk* (1978), oorspronkelijk verschenen in *Maatstaf*, herdrukt in Jan Brokken ed., *Over F.B. Hotz* ('s-Gravenhage, 1982), dat verder vooral recensies bevat.

In de jaren tachtig verschenen drie nieuwe bundels van zijn hand, waaronder het veelgeprezen *Eb en vloed* (1987). In 1990 publiceerde hij een novelle, *De voetnoot*, over een spoorwegongeluk in Leiden (1926) en in het jaar daarop *De vertekening*, Hotz' enige roman, waaraan hij heel lang had zitten vijlen. Zijn laatste boek, *De vertegenwoordigers* (1996), bevatte enkele verhalen en voor het eerst essays, waarin hij zijn bewondering voor Mondriaan en de bijzondere stijl van J. van Oudshoorn verwoordde. Nadat in 1997 zijn gehele oeuvre in twee delen dundruk onder de titel *Het werk* was samengebracht, ontving Hotz in het jaar daarop in zijn eigen huis de P.C. Hooftprijs: nooit had hij gedacht die ooit nog eens te verwerven. Hij was toen al enige tijd blind en hij werd lichamelijk steeds zwakker: hij werd opgenomen in het Leidse Diaconessenhuis, waar hij op 5 december 2000 overleed. Per testament had hij bepaald dat na zijn dood alle brieven en manuscripten moesten worden vernietigd, om te voorkomen dat zij "in verkeerde handen" zouden vallen. Atie deed wat Frits had gevraagd: een daad van trouw, maar voor de (studieuze) liefhebbers van de schrijver weinig minder dan een ramp.

Met zo weinig vaste gegevens leek het nauwelijks mogelijk dat Aleid Truijens, redactrice van *de Volkskrant*, haar al jaren gekoesterde voornemen om een biografie over Hotz te schrijven ten uitvoer kon brengen. Maar zij kreeg onverwacht een steun in de rug: via het Letterkundig Museum verwierf zij de correspondentie (1945-1978) van Hotz met zijn oom Herman Kunst, zijn mentor op het gebied van de literatuur. Het manuscript, dat de titel *Een beetje levensbestemming* (Amsterdam, 2002) meekreeg, werd onder anderen door Truijens bezorgd. Vervolgens besloot zij de uitgebreide schare van familieleden van de schrijver, zijn literaire vrienden en de redacteurs van De Arbeiderspers te interviewen. Deze gesprekken vormen de basis van haar 650 (!) pagina's tellende boek, dat zij de titel *Geluk kun je alleen schilderen* meegaf (een uitspraak van de hoofdfiguur uit *De vertekening*, een schilder); daarom noemt zij in haar inleiding haar boek een "journalistieke biografie", een term die impliceert dat het haar primair te doen is om een reconstructie te bieden van Hotz' leven en niet te streven naar een psychologische interpretatie van haar hoofdfiguur. (In zijn gezaghebbende studie *Over de biografie*

(Amsterdam 2002) bepleitte S. Dresden juist laatstgenoemde aanpak.)

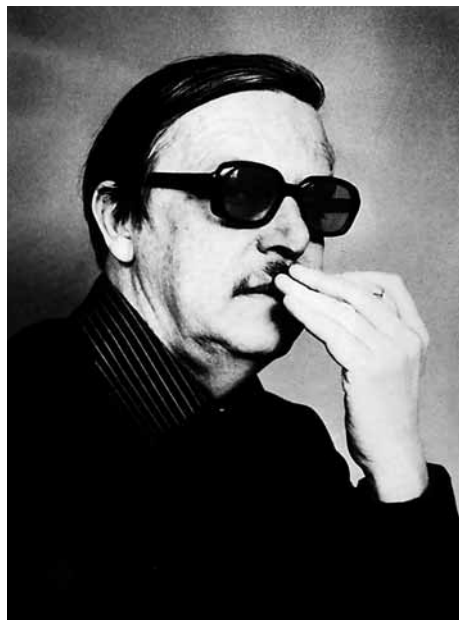
Truijens heeft haar relaas chronologisch opgezet, met hoofdstukken die, met uitzondering van begin en eind, vijf levensjaren beslaan (een motivering van deze opzet ontbreekt). Duidelijk is echter dat het leven van Hotz drie grotere perioden omvat: zijn jeugd en leerjaren; zijn werkzame jaren, grotendeels gewijd aan de muziek; en de jaren van zijn schrijverschap (Truijens heeft daar nog wat "Nachleben" aan vast geplakt en vermeldt wat er met Hotz na zijn dood is gebeurd.) Over zijn jonge jaren heeft Truijens veel boven water gekregen, met name over de verhoudingen in de uitgebreide familie, maar een beter begrip van de persoon Hotz levert dat niet direct op. De belangrijkste gebeurtenis in zijn jeugd was de scheiding van zijn ouders: in 1933 maakten zij een einde aan een steeds verslechterend huwelijk, ondanks het feit dat moeder Hotz, via een afgedwongen verhuizing van Leiden naar Haarlem, geprobeerd had het tij te doen keren. Na het vertrek van de vader, een onvervalste womanizer die nog drie keer zou trouwen, ging het gezin terug richting Leiden: naar het aangrenzende Oegstgeest. Hotz is in diverse verhalen op deze traumatische ervaringen uit zijn jeugd teruggekomen, met name in 'De verplaatsing' uit *Dood weermiddel*, dat over de verhuizing naar het gehate Haarlem gaat. Het is uiteraard geen toeval dat huwelijken bij Hotz zelden of nooit succesvol zijn en vaak in een scheiding eindigen.

De oorlogsperiode betekende voor Hotz vooral de voorbereiding op zijn beroepskeuze. Aanvankelijk bepaalde zijn moeder, ex-onderwijzeres, wat er gebeuren moest: Frits zou naar de ambachtsschool gaan en vervolgens naar de middelbare technische school, afdeling bouwkunde, in Rotterdam. Daar voelde hij zich zo weinig op zijn plaats dat hij de lessen saboteerde; hij ging daarop naar de Akademie voor Beeldende Kunsten (1942). Maar eigenlijk lag zijn hart bij de muziek. Het mooiste vond hij de trombone: hij kocht er een, nam les bij een befaamde docent en speelde al spoedig in een Amsterdamse jazzband (zie "Toonkunst" uit de bundel *Eb en vloed*). Hij trad in min of meer bekende bands op tot en met het begin van de jaren zeventig en hij maakte ook platen. Typerend voor Hotz is dat de opvallendste verhalen over zijn muzikale bezigheden juist over

mislukkingen van optredens gaan. Een goed voorbeeld is ‘Vrouwen winnen’, opgenomen in *Dood weermiddel*: de muzikanten treden op tijdens een feestavond op een middelbare school; een leerlinge weet te bereiken dat zij nooit meer worden uitgenodigd. Overigens waren Hotz’ verdiensten van dien aard dat hij gedwongen werd naar neveninkomsten te zoeken: hij nam de vreemdste baantjes aan. Voor hij volledig schrijver werd, werkte hij op het Blindeninstituut, waar hij teksten insprak.

Na de oorlog begon hij te schrijven en hoogwaardige literatuur te lezen, daarbij geholpen door Herman Kunst. Hotz raakte vooral gecharmeerd door de romans van J. van Oudshoorn en de essays van Simon Vestdijk en las ook buitenlandse literatuur, met name Engelse. Zo kan men verklaren dat Hotz’ verhalen talrijke literaire en culturele verwijzingen bevatten: als men weet dat hij in zijn jonge jaren niet meer opleiding had dan een eenvoudige ambachtsschool, zijn de eruditie in zijn verhalen en zijn krachtige, onberispelijke stijl ronduit verbazingwekkend. Zijn eerste volwassen proeve was nog geen succes. In 1952 voltooide hij een roman in de stijl van J. van Oudshoorn; over het resultaat was hij ontevreden en het manuscript is verloren gegaan. Jaren later (1967) schreef hij weer een (autobiografische) roman, die hij naar zijn oom stuurde: die was van mening dat de tekst in deze vorm niet voldeed, maar dat hij er vijf verhalen van kon maken. Hotz heeft dat gedaan, maar het duurde nog tot 1974 voor hij een verhaal aan de redactie van *Maatstaf* durfde voor te leggen, met het gememoreerde verbluffende resultaat.

Wie het beeld van Hotz als slechtziende, nerveuze, verlegen schrijver voor ogen heeft, zal verbaasd zijn over wat Truijens over zijn vroegere liefdesleven heeft kunnen mededelen. Vanaf 1946 had hij enkele vriendinnen, die in hem een aantrekkelijke partner zagen, maar voor een relatie voelde Hotz niets. Pas medio jaren vijftig werd hij zo verliefd op een jong meisje, Greetje (of Barbara) Rietbroek, dat hij met haar ging samenwonen en in 1956 met haar trouwde. Erg lang duurde het huwelijksgeluk niet: Hotz kon niet tegen haar vreemde, onberekenbare gedrag. Zij kregen steeds meer ruzie, ook over het jongetje Jeroen, dat inmiddels was geboren. Het huwelijk was, net als dat van Hotz’ ouders, niet te

F.B. Hotz.

redden: het werd in 1964 ontbonden. In 1970 kreeg Barbara een verhouding met een goede vriend van Hotz, een jazztrompettist: tijdens de liefdesdaad doodde zij hem met messteken. De politie kwam bij Hotz, tot zijn grote schrik, aan de deur om van hem informatie over Barbara te verkrijgen. Hoewel hij met de moord niets te maken had, raakte hij, nadat Barbara haar gevangenisstraf had uitgezeten, geheel in paniek als op dit drama werd gezinspeeld. Dat verklaart zijn houding tegenover interviews en de bepaling in zijn testament. Tijdens zijn leven heeft hij er nooit een woord over willen zeggen: pas na zijn dood is de tragedie gereconstrueerd. De sleutel tot ontraadseling is te vinden in de roman *De vertekening* (de titel is veelzeggend). Hotz gebruikte het principe van de transformatie: de hoofdpersoon werd een schilder; zijn vrouw een Tsjechische; hun kind een dochttertje. De relatie tussen man en vrouw wordt verstoord door een vriend, die de minnaar is van de vrouw. Van een moord is geen sprake, het blijft bij een tentaliserende jaloezie. Heel opvallend is dat bijna alle werken van Hotz goed zijn onthaald, maar dat deze korte

roman kritisch is benaderd, met name door Tom van Deel in *Trouw*, een criticus die door Hotz zeer hoog werd aangeslagen.

Als “parergon” bij deze biografie maakte Truijens een nieuwe selectie uit zijn verhalen, drieëntwintig in totaal. Het is niet de eerste: Aan *Mannen spelen, vrouwen winnen* (een half citaat) gingen twee bloemlezingen vooraf. In 1982, toen de schrijver nog maar drie verhalenbundels had gepubliceerd, verscheen *De tramrace en andere verhalen*, een Salamander-pocket van Querido Amsterdam, vrij gering in omvang, terwijl vrijwel meteen na de dood van Hotz *De mooiste verhalen* uitkwam, samengesteld door Maarten 't Hart (Amsterdam 2001). Truijens verklaart in de inleiding van haar bloemlezing dat “veel van de verhalen niet eerder in een bloemlezing zijn verschenen”. Het hangt af van wat men veel noemt. ‘Vrouwen winnen’ (vergelijk titel) en ‘De gladiator’ uit de bundel *Dood weermiddel*; ‘De opdracht’ uit *Ernstvuurwerk*; ‘Werkweek’ uit *Proefspel*; ‘Het oponthoud’ en ‘Toonkunst’ uit *Eb en vloed* waren ook al door 't Hart gebundeld, die twaalf verhalen bijeen had gebracht: het gaat bij Truijens' keuze dus om de helft van wat haar directe voorganger had verzameld.

De samenstelster heeft niet gezocht naar een thema dat de bundel bijeenhoudt: wel is duidelijk dat zij bijna uitsluitend (‘Theodicee’ uit *De vertegenwoordigers* valt er als toekomstspreekje buiten) autobiografische verhalen heeft gekozen die conform de titel vooral over vrouwen gaan. Zij sluiten duidelijk aan bij haar biografie; historische verhalen zijn niet gekozen. Zij zijn chronologisch gerangschikt, dus volgens het jaar waarin de bundels zijn verschenen en vervolgens ook naar de plaats die de verhalen in de diverse bundels hebben ingenomen. Niet zo verwonderlijk is dat de meeste verhalen door Truijens gekozen zijn uit *Dood weermiddel* en *Eb en vloed*, want vrij algemeen worden die bundels als Hotz' beste beschouwd.

Het valt nauwelijks te betwisten dat een aantal historische verhalen zou zijn opgenomen, als Truijens die niet principieel buiten haar collectie zou hebben gehouden. Naar mijn mening zou dan voor opname allereerst ‘Dood weermiddel’ in aanmerking komen, alleen al als eerste verhaal van zijn debuut. Het gaat over een negentiende-eeuwse

vestingbouwer, die er niet in slaagt het fort (het weermiddel) te bouwen, waarop hij zijn zinnen heeft gezet. Maar het verhaal heeft een tweede laag: hij heeft ook betrekking op de verschansing die hij zoekt tegen zijn onuitstaanbare vrouw, met weinig succes. En misschien kan men het verhaal nog weer anders lezen: als Maarten 't Hart (2003) gelijk heeft met zijn veronderstelling dat in ‘Dood weermiddel’ ook het mislukte huwelijk van Frits en Barbara is uitgebeeld, dan zou het juist uitstekend in deze nieuwe bloemlezing passen.

RUDI VAN DER PAARDT

ALEID TRUIJENS, *Geluk kun je alleen schilderen*. F.B. Hotz: *Het leven*, De Arbeiderspers, Amsterdam, 2011, 662 p.
F.B. HOTZ, *Mannen spelen, vrouwen winnen*. Een keuze uit de verhalen. Gekozen en ingeleid door Aleid Truijens, De Arbeiderspers, Amsterdam, 2011, 383 p.